

VÁCLAV
KLAUS

KNIHA K 25. VÝROČÍ
PÁDU KOMUNISMU

Chtěli jsme
více
než
SUPERMARKETY

institut
VÁCLAVA
KLAUSE

S PŘEDMLUVOU JIŘÍHO WEIGLA

FRAGMENT

Václav Klaus
Chtěli jsme víc než supermarkety

také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.fragment.cz

Václav Klaus
Chtěli jsme víc než supermarkety – e-kniha
Copyright © Fragment, 2014

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

VÁCLAV
KLAUS

KNIHA K 25. VÝROČÍ
PÁDU KOMUNISMU

Chtěli jsme víc
než
SUPERMARKETY

S PŘEDMLUVOU JIŘÍHO WEIGLA

VÁCLAV
KLAUS

KNIHA K 25. VÝROČÍ
PÁDU KOMUNISMU

Chtěli jsme
více
než
SUPERMARKETY

S PŘEDMLUVOU JIŘÍHO WEIGLA

 FRAGMENT

Chtěli jsme víc než supermarkety

Kniha k 25. výročí pádu komunismu
Václav Klaus

Obálka a grafická úprava Nakladatelství FRAGMENT, s.r.o., Nataša Vaňková
Jazyková korektura Eva Kadlecová
Odpovědná redaktorka Romana Homonická
Technická redaktorka Alena Suchánková
Vydalo Nakladatelství FRAGMENT, Pujmanové 1221/4, Praha 4,
jako svou 2745. publikaci, 1. vydání, 2014
Sazbu zhotovilo Nakladatelství FRAGMENT, s.r.o.

Copyright © Fragment, 2014

Text © Václav Klaus, Jiří Weigl, 2014

Cover and Typo © Nakladatelství FRAGMENT, s.r.o., Nataša Vaňková, 2014

Beletrie pro dospělé / Literární biografie / edice Václav Klaus

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

e-mail: fragment@fragment.cz

<http://www.fragment.cz>

ISBN tištěné verze 978-80-253-2383-0 (1. vydání, 2014)

ISBN e-knihy 978-80-253-2427-1 (1. zveřejnění, 2014)

Obsah

Předmluva Jiřího Weigla o autorovi této knihy v uplynulých 25 letech	7
Úvod	28
I. Podstata a záměry polistopadové systémové transformace	34
II. Proměňující se charakter našeho politického a ekonomického systému	53
III. Příčiny postupné degenerace našeho politického systému (aneb proč jsme si kazili, až v roce 2013 zkazili naš politický systém?)	64
IV. Nepříznivé tendence vývoje našeho ekonomického systému.	79
V. Nečekané zauzlení současnosti: fenomén ukrajinské krize, resp. konfliktu Západu s Ruskem	90
VI. Několik slov závěrem	95

Předmluva Jiřího Weigla o autorovi této knihy v uplynulých 25 letech

Letošní 25. výročí tzv. sametové revoluce je zásadní příležitostí k zamyšlení se nad nejdlejší érou svobody a demokracie, kterou nám po obnovení naší státnosti historie nabídla. Této příležitosti bude nepochybně využito mnoha současnými i bývalými politiky, publicisty, novináři, umělci i běžnými občany a tak, jak se navzájem liší ve svých úhlech pohledu i osobních východiscích, se bude určitě lišit i jejich výpověď o době nedávno minulé. Příliš čerstvá historie se zatím musí spokojit s pohledy subjektivními, na objektivní posouzení doby a jejích hrdinů zatím není časový odstup dostatečný.

Právě proto mají o to větší cenu reflexe a názory těch, kteří byli vlastními hybateli a spolutvůrci dění, nikoliv pouhými jeho glosátory, kritiky a komentátory. Zamyšlení nad uplynulým čtvrtstoletím naší politické a hospodářské svobody

z pera jejího skutečného „vlastního“ otce, Václava Klause, máte před sebou. Je to text, který v sobě již jistý odstup nese – vznikl rok a půl poté, co Václav Klaus skončil svůj prezidentský mandát – a nepochybně v sobě odráží i dvě desetiletí polemik a sporů o tuto dobu a její klíčové otázky a problémy. V tom je Klausův pohled jedinečný a autentický, neboť nenalezneme osobnost, která by tak zásadním, rozhodujícím a dlouhodobým způsobem ovlivňovala z nejvyšších státních pozic polistopadové dějiny naší země.

Měl jsem to štěstí poznat Václava Klause před listopadem 1989 a zažít po jeho boku celé čtvrtstoletí ve všech funkcích, které zastával. Byl jsem přímým účastníkem či svědkem mnoha událostí tohoto období, na něž vzpomínáme či o něž vedeme spory. Měl jsem příležitost poznat autora této knihy za ta léta v nejrůznějších situacích jako státníka i jako člověka. Právě proto chci na úvod politický život a dílo Václava Klause čtenáři připomenout a přiblížit.

Václav Klaus se od prvních dnů „sametové revoluce“ stal jednou z jejích nejviditelnějších a nejvýraznějších osobností. Vděčil za to jak svým osobnostním dispozicím – charismatu, průraznosti a mediální komunikativnosti –, tak pevným a jasným názorům založeným na široké erudici a odborné připravenosti, na nichž jako jeden z mála minulým režimem pronásledovaných nepřetržitě pracoval.

Na konci roku 1989 patřil jednoznačně k našim nejlepším ekonomům jak s hlubokou znalostí západní ekonomické teo-

rie, tak s přehledem o praktickém fungování tržní ekonomiky na Západě. V tehdejší akademické ekonomické obci byla jeho osoba pojmem, od roku 1968 měl pověst zásadního odpůrce komunistického systému, což mu přineslo spoustu nepřátel v režimních strukturách. Jeho proslulé semináře v rámci Vědeckotechnické společnosti v tehdejší Státní bance či semináře o Samuelsonově učebnici ekonomie v Ekonomickém ústavu ČSAV byly událostmi, kolem nichž se seskupila generace pozdějších významných osobností našeho porevolučního politického a hospodářského života.

Nebylo proto překvapením, že po listopadu 1989 rychle pronikl do politické špičky a stal se nejvýraznějším představitelem radikálního směřování revoluce směrem od komunistické totality a centrálního plánování k svobodné tržní ekonomice a standardní západní politické demokracii založené na svobodné soutěži politických stran. To v té době vůbec nebylo samozřejmé a Václav Klaus se musel od počátku utkávat s velmi mocnými názorovými oponenty.

Pro dnešního čtenáře bude možná překvapivé, že jimi tehdy před 25 lety vůbec nebyli poražení komunisté, kteří v podstatě vyklidili politické i ideové pole a zaměřili se na přežití v nových poměrech. Nejvýraznějšími ideovými odpůrci Václava Klause a jeho radikální vize rozchodu s neblahou minulostí byli jednak zastánci „socialismu s lidskou tváří“, tj. lidé spojení s reformami roku 1968, a jednak všichni levicoví intelektuálové, jejichž faktickým představitelem byl Václav Havel. Jejich spojovací platformou byl

odpor a nedůvěra ke kapitalismu, víra v možnost nalezení nějakých třetích cest vývoje a sny o jiných formách organizace politického a společenského života, než jsou ty ne-vzrušivě standardní a osvědčené.

V období prvních měsíců po revoluci, v době krystalizace politického spektra, byl Václav Klaus, od prosince 1989 federální ministr financí, na vrcholné politické scéně poměrně osamocenou postavou. Přesto však byl schopen svůj vliv zvyšovat a rychle se stával jednou z nejvýraznějších osobností nového režimu. Plynulo to na jedné straně z mimořádné váhy, kterou resort financí ve správě státu hraje. To by však nestačilo. Václav Klaus vedle toho prokázal, že má přirozený politický talent a schopnost vést lidi a přesvědčovat. Vedle nestátnicky vypadajícího i chovajícího se Václava Havla, který svou, zřejmě přirozenou rozpačitostí získával emocionální sympatie veřejnosti, byl Václav Klaus jeho racionální a přesvědčivou protiváhou, vystupující a jednající s jistotou, kterou tolik chtěli občané znejistělí prudkou změnou poměrů slyšet. Získali pocit, že se konečně na předním místě objevil člověk, který věci rozumí, dovede vystupovat jako státník i odborník a umí podle toho i vypadat, hovoří plynně cizími jazyky – zkrátka zosobňuje ten kýžený pozitivní kontrast nové doby s úpadkem minulého režimu.

Na druhé straně měl Václav Klaus na své straně vlastnost, která se tehdy i nyní ukazuje v naší politice velmi vzácnou – a to vytrvalou pracovitost. Výchovou od dětství mu vštípené přesvědčení, že člověk se – jeho slovy – „nesmí

flákat“, neustálá činorodost, skvělé analytické myšlení a šachistická schopnost promýšlet postup a rozumět logice hry mu dávaly skrytou převahu nad řadou možná vnějškově a verbálně efektních, ale nevýkonných a sebeuspokojení podléhajících soupeřů či oponentů.

Václav Klaus od prvního okamžiku pochopil, že transformace ekonomiky a společnosti, která před zemí a vládou, jejímž je ministrem, stojí, není praktickým cvičením z aplikované ekonomie, technokratickým profesorským projektem, s jehož částmi je možno si libovolně hrát a hledat abstraktní optima. Jasně chápal, že jde sice o bezprecedentní experiment – přetvořit rigidní komunistický systém zpět na svobodnou tržní ekonomiku –, ale experiment, jenž se dotýká miliónů lidí s jejich každodenními zájmy, obavami, nadějemi i předsudky, a tento experiment může být pouze kombinací reformní politiky a spontánního, těžko předvídatelného samovývoje. Bez politické podpory občanů, bez toho, aby transformaci přijali za svou, nelze uspět.

Proto jeho výkon funkce ministra financí znamenal nikoliv pouze přípravu reformu v tichu ministerských pracoven. Byla to od počátku veřejná kampaň – na stránkách novin, na televizní obrazovce, na mítincích po celé zemi. Permanentní vysvětlování, setkávání se s lidmi – poslanci v parlamentu i běžnými občany na náměstích. Tak vznikl typický politický styl Václava Klause, který z něj vytvořil politického lídra a zajistil mu místo na špičce naší politiky po celé čtvrtstoletí.

Zatímco pražská disidentská elita se po listopadu 1989 spokojila s převzetím moci a domnívala se, že pouze ona má na ni vzhledem k minulým zásluhám nárok, široká veřejnost po celé zemi vtažená revolucí do politiky usilovně hledala cesty k řešení valících se problémů nové doby a svůj podíl na správě věcí veřejných. Občanské fórum (OF), rozhodující síla porevolučního období, které podle havlovských představ nepolitické politiky mělo být jakousi podle potřeb působící legitimizující stafáží pro osvícenou vládnoucí elitu, se místo toho stalo bitevním polem jak o charakter politického systému, tak de facto i o směr ekonomické transformace. Opět to měl na svědomí Václav Klaus, který vedl trvalou kampaň po celé zemi za prosazení zásadních ekonomických reforem, a v důsledku toho se postupně stával mluvčím a reprezentantem radikální většiny v OF i ve veřejnosti, která požadovala skutečný rozchod s minulostí a přeměnu země v normální západní demokracii. Zásadní střet se odehrál poměrně rychle po revoluci a de facto vymezil fronty na politické scéně pro celý zbytek této epochy až do současnosti.

Václav Klaus má schopnost jasného a logického uvažování a ostrého vymezení problémů. Má rád radikální rétoriku a vyostřené debaty, ale jeho konkrétní postup je vždy promyšlený a pragmatický. Radikální rétorika v jeho pojetí ne-signalizuje sklon k hazardní politice. Tím často mátl své jednodušší příznivce i odpůrce. Všichni mu však musejí přiznat názorovou stálost a konzistenci, stejně jako odvalu pojmenovat problémy či úkoly pravým jménem, jít proti proudu a nést odpovědnost. Příkladů existuje bezpočet.

Václav Klaus byl prvním, kdo po měsících havlovského mlžení o pravdě a lásce, vylepšování socialismu atd. otevřeně řekl, že naším cílem je a musí být návrat ke kapitalismu. Byl to on, kdo na jaře 1990 navrhl zaskočenému sovětskému vedení zrušení RVHP, byl to on, kdo měl odvahu prosadit a uskutečnit program masové privatizace, která byla základem a podmínkou vybudování tržní ekonomiky, byl to on, kdo vzal na sebe odpovědnost za vyřešení kulminujícího česko-slovenského sporu a dokázal dojednat a uskutečnit hladké rozdělení Československa.

Jeho silná osobnost neměla na české politické scéně srovnatelného protihráče. Přestože si svým asertivním stylem jednání vytvářel oponenty a nepřátele jako na běžícím pásu, což mu do značné míry zůstalo dosud, svojí připraveností a pracovitostí získával ve vládě jedno vítězství za druhým.

Tím největším bylo prosazení jeho koncepce radikální ekonomické reformy založené na rychlé liberalizaci ekonomiky, přísné finanční politice státu a masové privatizaci. Stranou dokázal odsunout ideové pokračovatele neúspěšných reforem roku 1968, kteří se těšili podpoře prezidenta Havla. Ten se pak snažil nepohodlného ministra a politika zbavit zamýšleným přesunutím do nominálně apolitické funkce guvernéra centrální banky, čemuž se Klausovi podařilo na poslední chvíli zabránit. Pochopil však z toho jednu věc – že bez vlastního politického zázemí je jeho reforma neuskutečnitelná.

V tomto bodě se prořaly zájmy a očekávání Václava Klause a nespokojené většiny v Občanském fóru a události nabraly dramatický spád. Na sněmu koncem roku 1990 byl Václav Klaus zvolen předsedou OF a disidentská elita tím přišla o svůj dosavadní mocenský monopol, o nějž se nebyla ochotna s nikým dělit. Organizační rozkol a trvalé nepřátelství na sebe nenechaly dlouho čekat. OF se rozdělilo na většinovou ODS a menšinové „pravdoláskářské“ Občanské hnutí. To zahrnovalo velkou většinu prominentních politických osobností té doby, ale elitářství, ideová rozplizlost a neochota odvádět tvrdou politickou práci mimo Prahu jej po prohraných volbách v roce 1992 rychle přivedly k zániku. Stejný osud měly všechny následné, podobně ideově i personálně konstruované politické projekty uplynulých dvou desetiletí, ať se jmenovaly ODA, Unie svobody, Cesta změny aj. Politické scéně dominovaly osobnost a styl Václava Klause.

Jeho politický vzestup přišel ve chvíli, kdy se začínal nezadržitelně rozhořívat česko-slovenský spor, zpočátku zdánlivě absurdní (tzv. pomlčková válka), později však se projevující jako zcela jasný a vážný tlak slovenské politické reprezentace i veřejnosti na vznik samostatného slovenského státu. Byla to snaha legitimní, která se mimochodem v minulosti projevovala v každém krizovém období Československa již od 30. let. Česká politická reprezentace v čele s prezidentem Havlem se tím nechala zaskočit, řadou nepromyšlených kroků problém eskalovala a nepovedenými intrikami se jim podařilo postavit do čela tohoto slovenského proudu silnou politickou osobnost – bývalého slovenské-

ho premiéra Vladimíra Mečiara. Nekonečná a neplodná česko-slovenská jednání o státoprávním uspořádání vedla k vytvoření napětí mezi oběma národy a republikami, na jehož vzniku se podílela většina významných politiků té doby na obou stranách. To vše ve chvíli, kdy se začal rozhořvat krvavý rozpad nedaleké Jugoslávie.

Jedinou výjimkou v tomto směru byl Václav Klaus. Nikoliv proto, že by mu nezáleželo na osudu Československa. Naopak, slovenský původ jeho manželky a láska ke slovenským horám u něho vytvořily ke Slovensku velmi silné pouto.

Jako ministr financí se všemi způsoby snažil společný stát zachránit v situaci, kdy nacionalisté na obou stranách rozpoutali vyostřený spor, kdo na koho doplácí a kdo koho vykořisťuje. Bylo evidentní, že výrazně slabší slovenská ekonomika nemůže v situaci porevolučního hospodářského poklesu přežít ve společném státě bez finančních transferů z české strany. Současně však nebylo možné tyto prostředky otevřeně poskytnout, neboť by to bylo zneužito politiky na české straně otevřeně hrajícími s protislovenskou kartou.

Václavu Klausovi se tehdy podařilo předejít eskalaci krize a dočasně udržet společný stát finančním trikem, kdy převedl vyplácení důchodů z národních rozpočtů do rozpočtu federálního, který byl ze dvou třetin tvořen příjmy plynoucími z českých zemí. Slovensko zápolící s rychle rostoucí vysokou nezaměstnaností, radikalizující tamní poměry, mohlo volněji dýchat.